

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot adójaiért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt.

Ugy a Lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek „Köz művelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

A tapasztalati philosophia

Felolvasta az erdélyi romi kath. irodalmi társulat jul. 6-án tartott közgyűlésén
— Dr. Szuchy Béla —

A fejlődés és átalakulás mozgalmas korát éljük napjainkban. Mint eszményképek lebegnek az izgalmas törekvéseknek mai színterén a „jövőnek vallása”, a „jövőnek culturája”, a „jövőnek állami intézményei”, a „jövőnek philosophiája.”

A gondolkodó katolikusknak figyelmes érdeklődését ez nem kerülheti ki. A mikor vészes ragályok vonulnak a világon keresztül, kötelessége kinek-kinek a közelgő metyeg jeleivel s természetével tisztába jönnie. A mint ugyanis három századdal ezelőtt kath. külsőségek megtartása mellett hitétől fosztották meg a szegény népet, ugy manapság is katolikus formák megőrzésével kellene a kereszténységnek a népek életéből kiviesnie.

A mostani culturalis factorok működése legalább ezt jelzi, amint hogy a leghatalmasbakra nézve, a mely r. i. philosophiai törekvések utjain kivánja az emberiséget új jövő felé terelni, mai felolvasásom fonalán azt feltüntetni, alkalmas lesz.

A manapsági philosophiai törekvések látszólag semmit mondnak, nagyon is szerények. A biztos tudás körébe csupán az érzékelhető akarják belevonni, s így bármi mást, a mi az érzékek által constatált tények határán túllép, azt mint felfoghatlant kiküszöböltetni. Így a pozitivizmus és a sensualizmus. — Maga a kath. egyház által oly annyira becsült scholastikus philosophia is a tapasztalatot állította fel a tudásnak biztos kiinduló pontja gyanánt, s ezért első tekintetre mi kárhóztatandó sincs ez új törekvésekben: de fellebentve a fátyolt, ime mint kell magának a gondolkodó szellemnek csupán az érzékelhető tárgyak megfigyelése körül mozognia, ime mint nem szabad messzebbre s mélyebbre hatnia, ime mint születik meg egy philosophia, mely sem deista, sem atheista, sem phantheistikus, sem materialistikus, hanem minden érzékit felülmúló dologtól könyörtelenül eltekintő, az érzékfölötti irányt közönyö.

Ha e törekvések internationalisak s így általánosak nem volnának, nem méltatnók figyelmünkre. Azonban, hogy a renaissance a historiai látkört szélesbítését jelentékenyen elősegíté, nevezetes felfedezések pedig a tudósok tekintetét a természet megfigyelésére válták, egyidejűleg egész Európát felhevíté a soknemű anyagi érdekből eredő vágy, az érzékfeletti érdekek őrizetére rendelt egyházi tekintélyt feladni, s mint a fékeiktől megszabadult szilaj állat tört szellemével majdnem egész Europa a látható érzéki világba le; szóval a 15. században szerkesztét támadt nyugtalankodások meglelték a tapasztalati philosophiában tudományos programjukat.

Az ember, ki alkalmas pillanatban a forrongó világot először maga köré gyűjteni vélte, egy angol. Verulamio Baco volt önmaga is a szó legutálatosabb értelmében világi. s a tapasztalati philosophiának alapítója s szerzője. Álláspontja ez: A tudománynak kizárólagos s legfőbb célja, megszerezni, az embernek a természet fölött a teljes uralmat, — a természet megismerése összfojlatája minden tudománynak. „Ea vera est philosophia” — ugymond, — quae mundi ipsius voces fidelissime reddit et veluti dictante mundo comcripta est, et nihil aliud est, quam ejusdem et reflectio, neque addit quidquam de proprio, sed tantum iterat et resonat.” (De aug ment. speculum scient.) Az így a z s á g — szerinte — az időnek leánya. s így a philosophiát is kora vagyaihoz és e világi élethez mérten ölelte fel. Erkölc s i leg jó az, a mi közhasznú. A jog, a mi a társadalmi viszonyoknak előnyt biztosít, kifolyása a már meglévő viszonyoknak. Baco philosophiájában így minden az eshetőleges látható körülményekre van utalva. — Tovább dolgozott ez értelemben Hobbes, s mert Bacoval a természettudományokat nem veszi minden tudománynak csak alapjául, hanem végső s legutolsó okául is, megalapítója a naturalizmusnak. — Locke a Baco philosophiájában szereplő megismerő elvvel, az érzékkel foglalkozik fölöttébb, miertis a tapasztalati philosophia nála mint sensualizmus jelenik meg. — Tovább feszegetve még az érzéki

megismerés tulajdonképeni lényegének kérdését, kifejlődött Berkeley idealismusa, a francia felvilágosodottság materialismusa, két egymással homlokegyenest ellenkező irány bár, de hű támaszai azért a tapasztalati philosophiának. — Végre ez utóbbi azon őszinte bevalláshoz jut el, hogy lehetetlen az emberi tapasztalatról tudományosan számot adni, s ime megvan Hume scepticismusa is.

Jelen században Comte juttatta kiváló érvényre e philosophiát Franciaországban; ő a socialismus nagy tanítója, alapítója a francia, német, belga, angol, amerikai tudományos körökben honos liberalis szabadgondolkodásnak egyszersmind. Abnormalis törekvései s lelkesítői következtében nem egyszer kellett őt mint szellemileg megfogyatkozott beteget ápolni, — mégis az emberi nem regenerátorának őt vélték nem kevesen. Rögözméje volt az emberiség religiója; e religió dogmái egy igazságot nyilatkoztatnak különféle képen ki, az emberiséget; ez emberiség Homér, Aristoteles, Confucius, Mohammed, Sz. Pál Apostol, VII. Gergely, Bossuet stb.-ben bírja képviselőit; az embertisztelet s imádásnak azonban mégis az emberiség minden valódi szolgája tárgyát képezheti, úgy a nő, mint a gyermek, sőt maga az oktalan állat is, mert az is közreműködik a társadalmi haladás elősegítéséhez. — Érdekes, minő három korszakot különböztet meg Comte a világtörténelemben. Az elsőben az ember a természet fölötti azoknak vélt igazságoknak uralma alatt állott, a mint azokat valamely képzelődő tehetség kieszelte; e korszakra melyet theologikusnak nevez. következett volna a metaphysikai, a második, — itt üres elvont dolgok kerekednek a természetfölöttiek fölébe; a harmadik korszak, melyet positivnak mond, s melyben mi is élünk, a való felé tekint, a meglevő dolgok megfigyelése s becslésével foglalkozik és realis kérdések megoldásában leli megnyugvását. Ez az, mely megfelel az embernek, mert az ember rendeltetése megismerni a tünemények törvényeit s erőit, azokat saját anyagi javára kizsákmányolni s felhasználni. — Nincs sem erkölcsi törvény, sem emberi szabadság, ez utóbbi chimaera emberi önteltségre mutat. — Az oly örvendetesen megtért Littré bálványozója volt e philosophiának s a socialismus leghatározottabb formájának jellemezte; jól mondta . . . a párisi commune szomoruan igazolta, hogy a philosophia gyakorlati fontossággal bír. — Az utóbbi időkben oly sokat emlegetett Herbert Spencerről csak egy szóval emlékezem (meg. 1860-ban megjelent művével, melyben a philosophiának a többi tudományokhoz való viszonyát mérlegeli, positivistának vallja magát.

Fordítsuk azonban tekintetünket saját magunkra. Nem dicsekedhetünk azzal, hogy philosophikus nemzet vagyunk, és a szomszédjaink által oly gyakran hangoztatott „der Ungar ist denkfaul“ állítással sem nézhetünk mindig győzelmesen, bár önérzetesen szembe, de azért érzék-philosophiai irányzatokkal s positiv törekvésekkel fejletlenségünk daczára is találkozunk. Kutatásaink, tanulmányaink az érzékileg észrevehető dolgoknál maradnak általában meg, az, mit sem látni, sem tapintani, sem szagolni, avagy izlelni nem lehet, nem szivesen teszszük figyelmezésünk tárgyává, s így állag, lényeg, Isten, lélek, halhatatlanság fölött csak annyiban szólunk, a mennyiben a realis életben mint érzékfölötti vélekedéseket nem jut-

tatjuk az objectív igazság módjára érvényre. Tudós embereink táborában a liberalis tudósok, a fegyvermezeinek s önhittek oly számosak azért, hogy nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is találkozhatunk a meglevőnek, a hagyományosnak megbolygatásával, úgynevezett socialista tudományos kedvteléssel. S valljuk be őszintén, hathatósan előmozdította empirista érzelmeinket ép a német földről betolakodott materialismus, mely nemcsak figyelmen kívül hagyja, de egyenesen tagadja az érzékfölöttit, Istent s a szellemet. Büchner, Schopenhauer fordítóinak, valamint Moleschott, Vogt, Virchow magasztalóinak ezért sokat köszönhet a magyar nemzet.

Ezzel konstatáltuk a philosophia törekvéseit napjainkban. Alapjukban visszaterelni szándékoznak azok az emberi szellemet oda, hol a philosophia kezdete előtt régen volt, az embert a gondolkozástól eltiltani s tisztán az érzéki tünemények sivár körébe letiporni. Minő tényezők utján? Kérdhetnők

Ott van először is az úgynevezett „szabad-tudomány.“ A szabadság nem állithat semmi vegytani vagy physikai valótlaniságot sem, nem tagadhatja pl. a pythagorasi tantételt sem, de jogosult az érzékfeletti dolgoknak elvből tagadására, miután ott igazságok számunkra nincsenek, jogosult az ész alapigazságainak megingatására, a mennyiben szabad megtámadnia az ellenmondás elvét, mert a semmi létezhetik s nem létezhetik is egyszerre, megtámadhatja az oksági törvényt, stb. — ime a tapasztalati philosophia.

Elégítik a „nemzeti törekvések“ is. Helyén volna ugyanis, ha az állam nevében, frivol erőszakos emberek milliónyi népet az önzésnek s a szeszélynek vetnének átá, az alattvalók pedig eszevesztett meghódoltságban meggyőződésüket, lelkiismeretüket hoznák ezen nemzeti zsarnokoknak áldozatul. Miért? Mert az érzéki tapasztalás terén az állam csakugyan imponál, előle kiér minden. — Ime a tapasztalati philosophia.

Harmadik tényező a haladás, mely új közlekedési eszközök, új nyerészkedési források, anyagi élet-szépítkezésekben keresi ideáljait, mint magától kitünik, a tapasztalati philosophia körében.

Vannak még emberek, kik szellem-szegények, érkeikben ittasak mi által sem engedik magukat zavartatni, fináncziájuknak, pénzügyi manipulációknak élnék. A tapasztalati philosophia talaján jól tenyészhetnek, mert ez a realis életet mérlegei szintén érzéki s hasznossági szempontból.

Még végtelensége a féltudósoknak, kik sem Hartmann „tudatlan“-jának transcendentalis realismusából, sem Kant kritikus idealismusából mit sem értenek, s megelégszenek a tapasztalati philosophiával, mely megengedi nekik beérni az érzékivel.

Végezetül, sőtét háttérben, a jelenkor zavarzó socialistikus elemei. A tapasztalati philosophiának kiváló s sajátos előnye az ugyanis, hogy nemcsak a tudós világ körébe tudja magát beletalálni, de a munkások nagy seregénél is népszerű, s ha megtekintjük ezen néposztálynál, melyről azt mondják ma, hogy „rendeltetésének önérzetében“ van, még jövőt jósolhatunk neki. Mi egyéb a mozgatója az összes demokratikus mozgalmaknak, ha nem a tapasztalati philosophia? Ha minden már, mi ér-

zékfeletti, a realis élet számára becsnel nem bír, — ha az ember s egyedül az ember minden jognak forrása, miért tartjuk az érzékfölötti eszmekörből átszarmazott fogalmait a tekintélynek, jognak s tulajdonnak még tiszteletben? miért nem teremthetnénk a keresztény életrend romjain egy újat, melyben az emberek föltétlen egyéni egyenranguságban állapot módjára csakis az élet érzéki éveiben láthatnak vágyaikat kielégítve? — Szóval

A látható világgal való beérés, a tapasztalati philosophiának szelleme jut a társadalomban érvényre, minden körével mint felforgató elem lázasan ölelkezve már, — s mintha napjainkban minden intézményeink s viszonyaink nagy s gyökeres reformjainak előkészítését vennők észre, — mintha látnók, hogy a reformatio s a fraezia forradalom sugarai csak újabb nagy átalakulásoknak lennének gyenge előhírnökei. Mégis tartosságot az e törekvések által netán elérendő állapotoknak nem tudnánk ígérni. Maga Strausz Dávid Frigyes igen találóan hozza e törekvéseket a hitehagyott Julián császár törekvéseivel párhuzamba, midőn állítja hogy a mit Julián a multból kísérlett meg megőrizni, azt kell számunkra a jövőnek is meghoznia, a görög kornak szabad összhangzó emberiségét, és a rómaiaknak önmagában megnyugodott férfiaságát; és ép ezért a mint az akkori törekvések, mert a meglévő állapotoknak tiszta tagadásai voltak, eredménytelenül elhaltak, ugy a jelenlegiek is. Hasonlíthatjuk nagy arányokat öltő hatalmas tüzhöz a felforgatást, mit netán eléldézhettek, de végre is csak a tüznek tartosságával bírhat.

Azt mondtuk legelől, hogy manapság a kereszténységnek tartalmát kívánnak bennünket megfosztani, hozzátehetjük most, a „philosophia“ névnek megtartása mellett megakarják szegyeníteni a gondolkodó embert minden phi osphiájában. A tapasztalati philosophia minden philosophiától eltít akkor, midőn komoly s rendes fürkészését a dolgok okának megakasztja, — t a g a d á s a magának a philosophiának.

S volna-e abban valami kárunk? volna-e hátrányunk? — Tessék meggondolni, hogy természeti szükség minden emberre nézve, utána járni a dolgok végső okainak, s hogy ez alól még ember eddig nem vonhatta magát ki. A tünetenyek s tapasztalt dolgok osztályozása s összesítésével még nem segítünk magunkon, tovább s mélyebbre hatni kész szellemünk. E kérdések; honnan? miért? hová? ösztönszerűleg mindegyre fel-fel támadnak az emberben, miután az ember maga is többecske valami mint tisztán érzéki lény. Tartjuk vissza csak, üzzük vissza azon mély kérdéseket, melyek mint virággillat a virág létét, ugy az emberben is az érzékfölötti elem meglévését hirdetik: újra feltűnnek azért; s mint a delectu bárminemű lengések után is visszatér helyébe, ugy tör s eszmél az ember is azon kérdőjelek felé, a melyekre nézve ellentmondást nem tűrő biztos feleletet követel magának.

S ezért a tapasztalati phil. az emberi természetnek lerontása; letaszítja az embert a kétlábu aljas nyereszkedési és élvezési hajlamoktól üzött állatok sorába, a melyben a négylábuaktól csupán nagyobb fúrfang s raffineria által különbözzék. — Egy ilyen phil. forrása igaz az erőnek, de azon erőszakos erőnek, mely barbár módra a civilizatio nemes remekeit szivtelenül lábbal tiporja; for-

rása lelkes törekvéseknek is, de nem nemesebbeknek azon állati lelkesedésnél, mely a legyőzött áldozat vére — s kinjaiból veszi csunya táplálékát.

„Dej'cimur, sed non perinnus“ mondjuk ezért mi sz. Pállal, (2 Cor. 4. 9.) és XIII. Leo szent atyánk gondoskodásának bölcsességének csakugyan nem kis jelét látjuk amaz erély, kiváló s elszánt tevékenységben, melyet a katholikus tudomány emelése czéljából a józan bölcsészet újra élesztésére mindegyre kifejt, — hogy mióta Szt.-Péter székén dicsően uralkodik, alig mulik el nap, melyen élő vagy irott szóval gyermekeit a kath. tudomány ápolására hathatósan tette ne sarkalná. Kijelölte szent atyánk, mint előtte soha más, az utat, a módot, melylyei a modern phil. törekvésekkel szemben kath. tudományos meggyőződésünkben folyó elvek minél szélesebb körbeni megvalósításához biztosan hozzá foghatunk. Egy nagy nevet hangoztatott, mely gyámolítson, midőn Szt.-Tamást, az angyali tudórt állította a czélbavett reformok élére.

Ha, kik műveltségi fokuk s helyzetöket felfogva, az eszmét, melyet sz. Atyánk a bölcsészetet magasztaló magas körlelevelében, az „Aeterni Patris“-ban feltüntetni akart, követnék, biztos s mielőbbi diadalra juttatnák a napjainkban oly annyira nélkülözött erkölcsi elvet, való hitet s józan műveltséget.

S minő szép szerep juthat e részben az erd. róm. kath. irodalmi társulat tagjainak osztályrészü. Képviselek a tudományok minden ágait a társulatban. Sorakozzanak hát egymás mellé, s látva, hogy mikép támadtatnak meg általam jelzett manapsági keresztény-ellenes törekvések által a keresztény bölcséletnek legszilárdabb alapjai, eredete, bizonyos volta, bizonyítékai, az emberi társadalmat boldogító jótéteményei, kiki saját körében s helyén igyekezzék tudományai elveit visszavezetni azon örök elvek felé, melyeket a való phil. nyujt, s mely alapja minden tudományosságnak.

Nem fog bennünket érni akkor a vád, hogy kath. külsőségek s kath. név mellett nem vagyunk lényegünkben is katholikusok; nem kalandozhatik el szellemünk a legbiztosabb dolgokra nézve is a tudományosságnak minden szelétől hajtva ide s tova, egyik leszünk bár különböző téren mindnyájan, mert egyik az igazságban, egyek az örökkévalóban, egyik a hitben.

T Á R C Z A.

A leghűbb anya.

— A „Sendbote d. g. h. Jesu“ nyomán németből H. J. H. —

A harminczas évek vége felé Páris egyik külvárosában egy kicsiny padlás szobában betegen feküdt egy asszony. A nyomorult lakás, az egyszerűnél is egyszerűbb butorzat, a szalma-ágy, a melyen a szenvedő foszlányos ruhával takarva fekszik, világosan tanuskodik a beteg szegénysége mellett. Az ágy mellett egy fiut pillantunk meg, a szegény özvegy egyetlen fiát, a hidegtől reszketve, sáppadtan és szomoruan állani.

A hideg szobácska lakói még csak nem is régen jobb világot láttak. Az atya tekintélyes hivatalt viselt annak idejében a fővárosban; a forradalmi idő alatt

azonban megfosztatott állásától, a gond és szokatlan nélkülözések csakhamar aláásták különben is megingatott egészségét s midőn meghalt, nem hagyhatott özvegyének és gyermekének egyebet örökségül, mint tiszta, becsületes nevét Szerencse, hogy az asszony vallásos és jámbor volt és a fiu igazi keresztény neveltetésben részesült.

Ma gyengébb az özvegy, mint valaha; sokáig egy szót sem szól, csak fáradt tekintetét veti olykor olykor egy, az ágy átellenében függő egyszerű Mária képre s minél gyakrabban nézi ezt, annál nyugodtabbak lesznek arcvonásai. „Alfonz“, szólítja meg csendes hangon fiát, „legyen meg az Ur akarata! . . . En csak anyai áldásmat hagyhatom neked örökségül, és a boldogságos Szűznek ajánlak, én már gyakran ajánlottalak az ő pártfogásába; igen, hű anyád lesz.“

Alfonz hangosan zokogott. Ekkor összeszedi az anya utolsó erejét, párnája alól egy rózsafüzért vesz elő s a fiunak adja, ily szavak kíséretében: „Alfonz, a viszontlátásig ígérd meg nekem, hogy a füzért naponta el fogod mondani a Hatalmas és Jóságos tiszteletére és gondold ilyenkor reám is; fogadod-e ezt Alfonz?“ „Igen, kedves anyám, fogadom, ígérem“, mondá Alfonz, a drága örökséget ajkaihoz szorítva. „Édes fiam, áldjon meg mennyei Anyád! Légy boldog — viszontlátásra!“ Ezek voltak utolsó szavai s pár perc múlva a türelmesen szenvedő nő jobb létre szenderült.

Alfonz katonává lett; 24 éves korában már mint tiszt szolgált egyik seregre és részt vett az afrikai hadjáratban, hol bátorságának és vitézségének oly jeleit adá, hogy az isly-i csataterén a becsületrend keresztjével lőn kitüntetve. Jó hírve kísérte őt később a Krimbe is, a hol az Alma melletti ütközetben bajtársainak bámulatára volt. Azonban katonai hírével fájdalom, nem arányosan fejlődött ki az anyjától öröklött vallásos érzülete: a folytonos tábori élet, a szolgálataival járó gondok, környezetének példája meglehetősen száműzték szívéből a jámborságot. Az anyja halálos ágyánál tett ígéretet azonban még nem feledte el; a rózsafüzérkét még mindig zsebében hordozá és mindennap elmondá, ha nem is áhitatból, hát anyja iránti szeretetből és abbéli aggodalmából, hogy ígéretének nem teljesítése által eltávolítja magától azon áldást, melyet haldokló anyja reá adott.

Az inkermáni ütközet előestéjén fáradtan és kimerülve érkezett Alfonz sátorába, hol köpenyébe burkolózva tábori ágyára dőlt s elaludt. Nem sokára lódobogás riasztja fel álmából, felugrik nyughelyéről, megdörzsöli szemeit s hallgatózik . . . „Nincs semmi, jobb lett volna tovább aludnom.“ E szavakkal megint lefekszik; de a mint köpenyét megigazgatja, egy kis tárgyat érint meg, mely köpenye zsebében volt. „Ah! a rózsafüzér, . . . no ma igen bágyadt és álmos vagyok . . . de a katonának be kell váltania ígéretét . . . én szavamot adtam . . . még pedig anyámnak . . . takarodjál álom urfi! egy negyed óra múlva megint megpróbálkozhatunk tetszésed szerint, de most lódulj!“ Ezzel vidáman szokik le ágyáról, leül egy kicsiny bőröndre és elkezd imádkozni. Minden szakasz után kissé szünetel. „Sajátságos — gondolá ő magában — az álom csakugyan elillan; a fáradtság, mely pár percczel ezelőtt ólomsúlylyal nehezedett tagjaimra, eltűnt. Tán nem vagyok tisztában magammal?!

Vagy tán e kis rózsafüzérnek van oly csoda ereje?! . . . Egykor hívém . . . Jó anyám mindig erősen hitte . . . Oh kedves boldogult anyá! mily határtalan bizalmas volt az imádsághoz . . . Mily buzgón imádkoztál Máriához, ha az Istentől valamit megnyerni akartál . . . Vajjon mi jobb a te hited e, vagy az én kételkedésem? a te megnyugvásod a halálban is . . . vagy az én nyugtalanságom? . . . Amde mindez csak légverés . . . a kérdések igen komolyak oly perczekben, melyek az álomnak szentelvék . . . Tehát előre . . .“ A rózsafüzér szeméi ujából tovább peregnék a tiszt ujjai között, de lelke a „vajjon mi jobb?“ kérdést magától egykönnyen elvetni nem tudta.

„Végre mi lehet okosabb?“ gondolá a tiszt már főnhangon, a nagy Isten előtt térdre borulni, a mint azt ifju éveimben jó atyám és hön szeretett anyám épületes példáján buzdulva tevém, és az örök élet lecszebb és legmagasztosabb örömeire gondolni, avagy ugy tovább élni a mint eddig éltem, a nélkül, hogy Istenemre gondolnék, vagy törödném azzal, a mi reám tulvilágon vár? . . . No, de lóduljatok balga gondolatok! . . . holnap viszontlátjuk egymást! . . .

„Miért nem ma, százados ur!“ vágott közbe egy hang, mely egészen megdöbbené. „Ön az, tisztelendő atyám!“ kiált Alfonz csodálkozva, „ön meghallotta tehát beszédemet?“ „Igen, százados ur!“ felelé a tábori lelkész s e szavakkal minden további tartózkodás nélkül a tiszt sátrába lépett s melléje ült. „Épen egy néhány vonagló sebesült fölött végeztem az egyház imáit, s ugylátszik az isteni Gondviselés vezette lépteimer éppen azon pillanatban az ön sátra felé, a midőn ön lelki ügyeiről oly hangosan tanakodott, hogy okvetlenül meg kellett hallanom. Magánbeszédének egész hangulata azt sejteté velem, hogy éppen alkalmas időben érkezém, s minden emberi tekintetet félre téve, beléptem önhöz.“

(Folyt. köv.)

MÓRICZ GYULA emlékezete *)

1847. ápril 14. — 1886. ápril 14.)

Mi kellemebb, mint jól szolgálni a közügynek.
Plautus.

A gymnásium tanári karát a jelen iskolai évben fájdalmas veszteség érte.

Alig fogadta körébe a Csik-Somlyóról áthelyezett új tagtársat és már néhány hónapi időköz után a nemes szívü barátot, a jó kollegát és jó tanárt a halál kérlelhetlen hatalma kiragadta a kis körből, hogy egy terjedelmesebb és fenségesebb haza ragjává lehessen és egyesülhessen nemes lelkületü nevével, ki őt négy évvel előzte meg a földi zarándoklat befejezésében.

A kedves emlékü tagtársnak életadataiból a következőket említjük föl. A jobb létre szenderült nemes családból származott; született Erdélyben, Zalatnán (Alsó-Fehérmegyében) 1847. ápril 14-én. Nemesi családjának előneve „váradi és sepsi-szentgyörgyi.“ Atyja Móricz Mózes pénztárnok volt a zalatnai bányahivatalnál (Cassae-Regiae provisorialis contraagens.) Anyja Sutoris Rozália;

*) Megjelent a gyféhérvári gymnasium ez idej iskolai értesítőjében. Szerk.

mindketten róm. katolikusok. Megkereszteltetett ápril 15-én, Szabó János káplán által. Keresztszülői: Lukács Lukács és Tódor Katalin. Az alig másfél éves kised felett az akkori 1848—49-ki belzavarok miatt folyton a halálvészangyala lebegett. Szülői a zalathnai gyilkolások alkalmával egy ablakon kidobva menthették meg életét; maguk a szülők nagy nehezen tudtak a fellázított vad tömeg gyilkoló lándzsái és fejszei elől menekülni. Kolozsvárra vonultak át, a hol gyermek éveit töltötte. 11 éves korában a nagyszobeni Mária Terézia-féle árvaház növendékei közé vétetett föl, hol a főelemi iskola II. és III. osztályát nagyon jó eredménnyel végezte 1859—60-ban. Azután a következő évben a cs. kir. állami főgymnásiumban végezte az I. osztályt. Ekkor szülői átvitték Kolozsvárra, hol kézi ösztöndíj nyervén, a róm. kath. főgymnásiumban folytatta és végezte be középiskolai tanulmányait minden osztályban kitűnő sikerrel. Az érettségi vizsgát dr. Szabó József kir. biztos előtt 1868. jul. 3-án jó eredménnyel (rite maturus) állotta ki.

„Az 1868. év október havában — ezek saját szavai — a kolozsvári magy. kir. jogakadémiára irattam be magamat a két évi jogot hallgattam. Minthogy azonban az idő alatt atyámat elvesztettem, saját szerzeményemből kellett élnem; más állomást nem kapva a „Victoria“ biztosító társaság kolozsvári vezérügynökségéhez léptem be, (1871. és 1872-ben neveztetett ki a társulat által) mint az élet osztály kezelője és erdélyi levelezője, hol két évig működtem. A bokros teendő, melyek ezen hivatal viselésénél vállamra nehezültek, jogi tanulmányaim folytatását teljesen lehetetlenné tették s kénytelen voltam azokkal felhagyni, csakhogy a mindennapi megszerzését eszközölhessem.“

Ez volt a jó tehetségű és törekvő ifjunak állapota árvaságában. Özvegy anyja vagyontalan levén, csak a kevés nyugdíjból kellett a nagyvárosi élet nehézségeivel küzdenie. A munkás ifju nem összedugott kézzel, hanem erős lelki erővel, munkára kész karokkal látott önmaga fentartásához, melyben neki nagy gyámola és támogatója volt nagybátyja, Móricz István ur, ki a hosszas katonai szolgálat alóli felmentetését kieszközölte és az egy évi önkéntesség kedvezményét eszközölte ki számára hathatós közbenjárásával 1869-ben oly formán, hogy jogi tanulmányai bevégezésével a kolozsvári Károly-Ferdinánd ezrednél szolgálhassa le az egy évi önkéntességet, mi azonban ugylátszik testének nem eléggé erős kifejlődése miatt elmaradott.

1872. aug. 7-én a magyar kir. földterhermentesítési alapnál a királyi biztos által díjnoknak neveztetett ki 20 frt havi díjávalánnyal.

Igy törekedett különféle irányú tevékenysége által magát fentartani. Azonban szívének e munkálkodási térsivár volt; magasabb hivatás lebegett szeme előtt s ezt elérni törekedett. Bold. eml. Fogarasy Mihály erdélyi püspöknél, mint az erdélyi rom. kath. középiskolák főigazgatójánál sikerült egy új magasabb munkálkodási tért nyernie; mert 1872. szept. havában a székely-udvarhelyi rom. kath. főgymnásiumhoz ideiglenes minőségben tanárnak neveztetett ki. Székely-Udvarhelyt nagy tevékenységet fejtett ki tanári kötelességeinek végzésén kívül is. Pezsgő életmozgásba hozta a főgymnásiumi ifjuság önképző kö-

rét, mely akkor szavalati iskolának hivatott. Ezt, mint a magyarnyelv és irodalom tanára vezette; a gyűléseken elnökölve a nyilvános bírálatokat és ellenbírálatokat a rendes mederben tartotta és a netáni kicsapongástól esélyessége és lekötő eljárásával megóvta. Ő maga vezette a gyűlések jegyzőkönyveit is. Volt is a szavalati iskolának eredménye, mert a nyilvános ünnepélyek és versenyek alkalmával az ifuság a szavalatban való gyakorlottságának oly szép jeleit adta, hogy mindenkit meglepett a készség, melyet ily alkalmakkor lehetett tapasztalni az ifuság részéről. Törekedett is az udvarhelyi közönség különféle pályadíjakkal az ifuságot sarkalni, melyben újból nagy érdeme van Móricz Gyulának, ki összeköttetése által a közönség pártfogását e térre tudta irányítani.

1873. nov. 1-én egészen szíve sugallatát követve, félretéve minden alantasabb érdeket, csupán benső és tiszta vonzalomból házasságra lépett az ottani polgármester t. Kovács János nevelt leányával, a valóban angyal szelidségű s mind lelkileg, mind testileg szép Gyertyánosi Vilmmával. Nevezetessé tette e házasságot az, hogy a tiszta vonzalom által egyesült szívek minden érzésük és gondolkodásukban egyet akarván lenni, a fogarasi származású, alig 20 éves evang. ref. nő közvetlenül az esketés előtt a katolika egyház kebelébe ünnepélyesen, menyasszonyi ruhában átlépett és mint katolikus nő kívánta a kath. tanárt boldogítani. Mint szemtanu írhatom e lélekemelő és megható jelenetet Szerény, derék háziasszony lett belőle, hív élettárs és gondos anyja. Két szép magzattal áldotta meg Isten frigyöket.

Hogy az ifju tanár sokféle képességeit mindenirányban érvényesítse és a tanári szűk javadalmazáshoz még egy kis mellékjövedelmet is biztosítson, még 1873-ban a székely-udvarhelyi főgymnásiumhoz tornatanítónek neveztetete ki magát, mint Kolozsvárt képesített torna tanító. Ugyanez évben az ottani főreáltanodához is ily minőségben kineveztetett 200 frt fizetéssel, mely emsokára 300, később 1876-ban 400 frtra emeltetett föl. Ezenfelül 1873. aug. 23-án a „Victoria“ biztosító társaság Székely-Udvarhely kerületére felügyelővé nevezte ki. 1875. aug. 18-án a székely-udvarhelyi kerületben az adókövető bizottság tagjául neveztetett ki a Kolozsvárt székely kereseti adókövető bizottság elnökétől.

Ime ennyiféle foglalkozásban fejtette ki munkásságát, mely tevékenység utat nyitott neki más tiszteletbeli kitüntetésekhez is. Így 1875-ben a főispán Székely-Udvarhely városhatóság tiszteletbeli jegyzőjévé nevezte ki. Ezenfelül az udvarhelymegyei népnevelési egyesület választmányi tagjának választatott meg, mit követett 1877-ben azon kitüntetés, hogy a székely-udvarhelyi daláregyesület választmányi tagjának is megválasztatott.

Mindezen kitüntetések eléggé igazolják, hogy a társadalmi téren kifejtett munkálkodása miatt köztiszteltben részesült.

E közben a tanári vizgára is készülgetett, melynek letételére kineveztetésekor köteleztetett. 1879-ig annak egy részével készen is volt, mikor őt épen e szempontból Csik-Somlyóra helyezték át, mit eléggé igazol áthelyezési okmányának ezen részlete: „A csik-somlyói rom. kath. főgymnázium szorongatott körülményei elmellöz-

hetlenül követelik, miszerint oda már a következő 1879—80. tanévre olyan tanárok küldessenek, kik a tanári vizsgát vagy letették már vagy pedig a vizsgálatot odáig haladtak, hogy azt folyó évi decemberhóban s a rákövetkező januárban befejezendik. Azért minthogy Uraságod az elő- és írásbeli vizsgálatot rég kiállotta s ez évi december vagy januárban a szakvizsgát is letenni vállalkozott, egyetértve az egyházmegyei Igazgató-Tanáccsal Önt a székely-udvarhelyi gymnásiumtól a csik-somlyói gymnásiumhoz ezennel áthelyezem“ (1879. aug. 24. 2689. sz.) A szakvizsgát a következő évben le is tette a kolozsvári tanárvizsgáló bizottság előtt a történelemből, mint főtárgyból és a földrajzból, mint melléktárgyból; minek folytán 1880. jun. 16-án rendes tanárnak neveztetett ki. A csik-somlyói főgymnásiumnál és a tanítóképezdénél a tornatanítással is megbízott. Itt 1882. márcz. havában érzékeny csapás érte. Házastársát, a kedves, művelt, szerény és hiv. nőt, a gondos háziasszonyt és jó anyát elveszté.

A csik-somlyói főgymnásiumnál is a magyar irodalom, mint oly tárgy, melylyel különösen foglalkozott, osztály részül jutván, egyuttal az ifjuság önképző-körét is avatott kezekkel vezette; annál is inkább, mert az ifjusági könyvtárat is kezén tartva, szakszerű olvasmányal törekedett az ifjuságot ellátni, mi az okszerű fejlesztésre felelt fontos körülmény. Jó kedvvel foglalkozott igen gyakran a könyvtár rendezgetése és a könyvek kiosztogatásának nem épen könnyű munkájával.

Az eddig említett tanári működését körvonalozzák De vessün: egy pillantást irodalmi működésére és társadalmi tevékenységére is.

Ha szellemi tevékenységét tekintjük, három irányt különböztethetünk meg; a) az iskola falain belül; b) a társadalom terén; c) a hirlap irodalom terén.

Mi az elsőt illeti, valahányszor akár Udvarhelyt, akár Somlyón a testületnek képviselteni kellett magát valamely ünnepély alkalmával felolvasás által, ő erre mindig készséggel vállalkozott és mindig sikerülten is oldotta meg szerepét. Ilyenek az akadémiákon és bárminő alkalmából tartott ünnepélyeken felolvasásai és emlékbeszédei. Megemlítendő: A széppróza és Kazinczy Programm értekezés. Megjelent a sz.-udvarhelyi r. kath. főgymnasium 1873—4 évi értesítőjében. Németország befolyása Magyarországra Sz. Istvántól Sz. Lászlóig udvarhelyi értesítő 1877—8 Toldy Ferencz emlékezete. Felolvasatott 1876. jan. 19-én a sz.-udvarhelyi főgymn. önképző egyesületében. A barátságáról. Felolvasatott ugyanott a „Toldy-estély“ alkalmával. Arany János emlékezete. Felolvasa 1882. nov. 26-án a csik-somlyói főgymn. által rendezett „Arany emlékünnepeleken.“ Nem lehet eifeledni legkevésbé sem azon gyakori felolvasásait, melyeket az ifjusági önképző körök gyűlésein igen gyakran tartott részint buzdításul, részint mintául, hogy az ifjuságnak kedvet és irányt adjon a szellemi munkálkodásra. Erről jó érzésű tanítványai mindig szívesen fognak tanuságot tenni.

A társadalmi téren nem kevésbé jelentékeny szellemi munkásságot fejtett ki. Tanuságot tesznek erről az udvarhelyi nőegylet fillérestélyei, melyeken gyakran felolvasást tartott. Hasonlólag tett Csik-Somlyón a vöröskereszt-egyleti gyűléseken. Bármily alkalommal bátran le-

hetett rá e tekintetben számítani: ő készséggel vállalkozott. Ha valami jótékonycélú előadást, hangversenyt vagy színi előadást stb. rendeztek, ritkán történt az meg nélküle azon három gymnasium helyén, hol mint tanár működött; mindig talált tárgyat akár komoly, akár humoros felolvasásra; ha másképp nem, legalább egy szavallással működött közre. Hiszen legutolsó bajának is egy ily jótékonycélú estélynél való közreműködése szerezte meg az okot a kihűlést. Az ily szereplésre volt kedve, tehetsége és hajlama. Jó szíve, nemes volt. Sokszor anyagi szerény viszonyai daczára is oly áldozatot hozott, hogy a 10—20-szor annyival rendelkezőnek is dicsőségére vált volna. Ha tőle lehetett volna, az egész világot boldoggá teszi. Ez éles jellemvonás volt benne. A mely uton tudta, meg is tette azt.

De szellemi működésének tágabb tért nyújtott a lapirodalom. Már 1874 be dolgozott a „Kelet“-be. Megemlítendő: Házassági ajánlatok (Jurg után, 50. 51. 54. sz.) Erythrosnak az önképző körökről. (Kelet 76. sz.) A barátságról (1876. 34. 35. 37. sz.) Az erdélyi róm. kath. képezdei tanárok nyugdíjazása (261. sz.) Pár szó a felső népiskolákról (Nemere 1875. 76. sz.) A felső népiskolák jövőjének biztosítása (u. o. 87. sz.) A nők tornaszatának fontossága. Megjelent a „Sport“ 1877. II. évf. 3. számában.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulatnál, mint pártoló és rendes tag szerepelt és mint ilyen nemcsak névvel, hanem tettel is. Ezt mutatják következő cikkei: Az érzelem és árszellemlülés költészete („Közművelődés“ 1830. 6. sz.) Az ó-kori Görögország és mai (európai) Britannia hasonlósága, terület, vízszintes tagosultság s a világban való helyzetök előnyössége tekintetében (u. o. 1880. 17. sz.) Pár szó a csik-somlyói róm. kath. tanítóképezdekről. Naiv csevegések a remény és emlékezetéről. (u. o. 1880. 50. sz.) Ünnepi beszéd dr. Haynald Lajosról bibornoki arczképe leleplezésekor Csik Somlyón a ferenziek zárdájában 1881. febr. 21-én. E cikk megjelent a „Magyar Koroná“-ban is. A csókról (u. o. 1887. 17. sz.)

Továbbá munkálkodott a „Székelyföld“ cz. lapban is. Emléksorok kollégám fiatal szép feleségéhez (1882. 115. sz.) E lapban, mint munkatárs sokat dolgozott, míg 1884-ben annak szerkesztését átvette s egy évig folytatta. Azután a „Székely Nemzet“-nek lettelevezője, hol „Szercesen“ név alatt sok cikke és levele jelent meg.

Ezenkívül a költészetet is művelte. Versei közül felémítendő: Zaphir dalaiból. A bölcsész. Románcz Geibel után, Busonzó lányka. Sajakában. M. . . hoz. Szívhangok. Szerlem-beteg. A legszebb álom. A szerelem hatalma. Szerelmes rajongásai. Virágfüzér. A szövő asszony. (Legenda.) Májusi dal 1875. 1876. Önvigasz. Őszi gondolatok. Itt felémítendő még egy terjedelmesebb beszélye „A vadászlak“, mely azonban befejezetlenül maradt. A vadászatnak nagy barátja volt és erre kollégáit, főkép a természetrajz tanárait az ilyenmü kirándulás alkalmával szereshető tapasztalatok végett hirlapilag is buzdította „Az új vadásztörvény és a tanárok“ című cikkével. Befejezetlenül maradt még egy terjedelmesebb értekezése ily cím alatt: A hus és növény étkeknek az emberek táplálására vonatkozó jelentősége. Ezzel legkevésbé sincs irodalmi munkássága kimerítve; én csak azokat

soroltam fel, a melyeknek birtokába és tudomására juthattam.

Az erdélyi róm. kath. statusgyűléseken a tanári kar mind Sz.-Udvarhelyt, mind Csik-Somlyón létében képviselte, mely áldozatot bárha anyagi megerőltetésével is járt, mindig szívesen meghozta a megtérítésnek minden utógondolata nélkül. Az 1885-iki országos kiállítás alkalmával a testület megválasztotta, hogy a magy. történelmi kongresszuson mintj küldöttje jelen legyen. Az ily kiküldetések alkalmával törekedett a testületet nemcsak fizikailag, hanem szellemi közreműködése által is képviselni. Eljárásának eredményéről mindig úgy számolt be kiküldöinek, hogy azok bizalmukról a jövőre nézve is biztosították.

(Folyt. köv.)

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Vidéki levél** Főtisztelendő szerkesztő ur! Engedje meg, hogy becses lapjában rehinny szóval — habár halvány vonásokban — jelezzem ama nemes célra rendezett előadást, mely folyó hó 18-án Zalatna tisztelt közönségét oly nagyon gyönyörködtet. Ugyanis: a zalatnai róm. kat. kincstári iskola növendékei tanítójuk vezetésével az „Erdélyi Közművelődési Egylet“ javára szindarab és szavallattal egybekötött előadást rendeztek, melynek anyagi és szellemi célja vala k'üzve. Anyagi t. i. némi csekélységgel gyarapítani a „Cultur-Egylet“ vagyónát; és szellemi: erősíteni és nevelni Zalatnának ugy nagyobb mint kisebb polgáraiban a nemes hazafiúi érzelmeket. El is érte e kettős célját a rendező, mert az előadási helyiség alig volt képes befogadni ezen magasztos célú előadásra egybegyűlt lelkes közönséget, mely a szabadakaratra bizott belépti díj által valódi tanu jelét adá annak, hogy — daczára az ellenséges ellem zajongásának — még nem veszette el reményét a nagy magyar Széchenyi eme jóslata iránt: „Magyarország nem volt, hanem lesz!“ — Az előadás tárgyát kellő tapintat- és belátással megválasztott és az iskolai életből vett három egy-egy felvonású szindarab és két költemény képezték, melyeknek előadása igen szép színben tüntették fel a zalatnai r. kath. kincstári iskola szellemét. — Látni ugyanis ama naiv, gyermekies természetességet, mely a kis polgárok minden mozdulatát jelzé; hallani amaz értelmes monolog- és dialogokat, mely a közönség teljes meglepődését és tetszését nyeré ki; még Thalia több papjának sem vált volna szégyenére. És ami legszebb jellemző vonása az iskola szellemének, az kiválóan abban culminál, hogy amíg egyfelől a különböző ajku gyermekek nagyságos Lukács László képviselő ur megjegyzése szerint egyforma zengetes magyarsággal beszéltek, addig másfelől az ily alkalmakkor szokásos sugót mellőzve, teljes szabatossgal és önálló otthonossággal állották meg helyöket az egy-egy óráig tartó felvonásokban. Elismerésre méltó és hivatásának tudatában élő tanító az, ki iskolájában ily szabatossg- és önállóságot teremthet! — Nagy örömmel hozom köztudomásra, hogy ez alkalommal a jelzett célra begyűlt 50 frt és 72 kr., mely összeg már rendelkezési helyén van. Vajha több ilyszerű referadát láthatnánk! Végre nem mulaszthatom el, hogy

még egy pár szót ne tegyek Zalatna polgárainak hazafiúi érzelméről és elismeréssel ne szóljak azon lelkesültségről, melylyel e nemes célú előadást kísérték, kívánva egyzersmint, hogy valamint maguk: ugy gyermekeik kebléből se engedjék soha kihalni ezen magasztos eszmét: „A haza minden előtt! Zalatna, 1886. jul. 22.

Egy jelen volt.

— **Nyilvános hála.** Nagy-Ernye, 1886. július 15. A nagynevű Br. Bálint család egyházközségünk történetének legszebb lapjain a legelső helyet méltán foglalja el. A mult minden nevezetes eseménye e főuri család nevéhez van fűződve. — Midőn a mélyen érzett hála és kegyelet hangján adózunk e nagy név emlékének a multért, hálás elismerésünket a jelen időknek sem tagadhatjuk meg. „Csak azt nemzenek a sasok.“ Br. Bálint József cs. kir. kamarás és orsz. képviselő ur ő méltósága ma is valódi „patronusa“ templomunknak, mint dicső ősei voltak a multban.

Szívesen elviselem ismert szerénységének tiltakozását, midőn nyilvánosságra kívánom hozni, hogy ő méltósága éveken át gyakorolt nagylelkű jótéteményeit a legujabb időben azzal gyarapítá, miszerint templomunk számára két darab casulát, fehér és kék színben, valódi nehéz selyemből minden hozzátartozóival együt; és egy selyem szőszékakarót bőkezűleg készíttetni méltóztatott; továbbá több-kevésbé használható egyházi ruhát teljesen átalakíttatott és a templomi ruhák számára egy alkalmas szekrényt ajándékozott.

Az Úr házának ékességére hozott ezen szíves áldozatáért, midőn ő méltóságának híveim nevében is egy áldó „Isten fizessé“-t mondok, egyzersmind lelkem egész melegével kérem Istent, hogy a haza és egyház díszeré, urj drága családjával együtt küönös oltalmában sokáig tartsa meg! Markaly Anna, plébános.

I R O D A L O M.

— **A nép- és iskolai könyvtárak figyelmébe!** „István bécsi könyvesháza“ 1—5 füzet 85 kr. — 1. füzet: Majer L. A jó házigazda. Nép számára életszabályi. III. kiadás, 20 kr. — 2. füzet: Szulik József. Az elveszett fiu. Népies elbeszélés, 15 kr. — 3. füzet: Szulik József. A Seprős János. Népies elbeszélés, 20 kr. — 4. füzet: Szulik József. Minden farsangnak megvan a bójja. A özögy gyermekek. Népies elbeszélés 10 kr. — 5. füzet: Majer L. Egészségtan és életmentő tanácsok a nép számára, III. kiadás, 20 kr. — Mindegyik füzet külön is kapható. — 6—9. — füz: Stoiz Albán. Száz jó tanács egy baj ellen. Ford. Krassy Felix, gyöngyössi plébános. II. kiad. Számos képpel. Egy egy füz. 15 kr. — Megjelent és beküldetett: „**Pædagogiai Plutarch.**“ Jelesebb paedagogikusok, kiválóbb tanfőnek arckép- és életrajz gyűjteménye, tekintettel a magyarokra. Szerkesztő Orbók Mór Budapest, Pozsony. 1886. VI. VII. VIII. füzet. Tartalma Mednyánszky F. Rissányi F. től. — Locke, Felméri Lajostól. — Gyertyánffy F. dr. Tóth Kálmántól. — Molnár L. dr. Zengeri S. től. — Dugonics A. dr. Márki S. től. — Dr. Kehr K. Ebenspanger J. től. — Berecz A. dr. Gerevich Emil től. — Ballagi K. Tóth Páltól. — Péterffy S. Böngérffy F. től. — Erdődi J. Seemann G. től. — Ára 60 kr.

— **A kalocsai kir. érs. r. k. fitanító-képezde értesítője.** 1886. A tanári kar megbízásából összeállította Mécsey Antal képzőtanár Kalocsán. A statisztikai adatok szeint a négy osztályba összesen beiratkozott 53, évvégén maradt 49.

— **„Havi Közlöny.“** az elméleti és gyakorlati lelképásztorság köréből IX. évfolyam 1886. évi júniusi füzet. Tartalma Irányczikkek. — Rendeletek. — Vegyes. — Személyzeti hírek. — Tárca. — Szerkesztők Tokodi Ödön és Paczner István. Megrendelhető Uj-Pécsett. Ára 4 frt.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **A f. hó 19-én megejtett hittanárképesítő vizsgálatot** Varga Sándor gyfehérvári gymn. tanár jeles eredménnyel állotta ki. Gratulálunk. Vivat sequens!

— **Lapunk főszerkesztője** a következő meghívót vette: Alulírottak egy előleges értekezletben, beható eszmecsere után, ohajtandónak találtuk egy kath. irodalmi társaság kezdeményezését. E végből egyhangúlag helyeseltük azon javaslatot, hogy a most következő aug. hava 7-én (szombat) Bpsten nagyobb értekezlet tartassék. Van szerencsénk cimedet ezen értekezletre, mely alakuló gyűlésnek is lesz mondható, tiszteletteljesen meghívni. Aug. 7-én az egyetemi templomban az Ur sz. Lelkét segélyül hívni már reggel 8 órakor sz. misére gyűlünk össze, honnét a Sz.-István-Társulat gyűléstermébe vonulunk s a tanácskozást az előterjesztendő program alapján egy ülésben elvégezzük. Budapest, július 6. 1886. Lonkay Antal, s. k. Bogisich Mihály, prépost, budavári plébános, a m. t. akadémia tagja. Garamszeghi Lubrich Ágost, tudomány-egyetemi ny. r. tanár, a m. t. akadémia tagja. Csaplár Benedek, a m. t. akadémia tagja. Tomor Ferencz, a „Közoktatás“ szerkesztője. Ribényi Antal, a „Magyar Katholikusk“ szerkesztője. Osvásvszky Lajos, hírlapíró.

— **Az állatok ösztöne.** Broca hírneves antropologus a következőket jegyezte föl az állatok működéséről. A hód megváltoztatja terveit, a mint a kővélmények szerint majd mint építész, majd mint bányász működik. A méhek egyszer nyolcz, másszor öt oldalú sejtet készítenek, mindig a szükséghez képest. Tráciában a jégre üzött rókák lecsüggesztett fejfel ovatosan lépnek át a jégen s rögtön visszafutnak, ha a jég bármely tekintetben gyanus hangot ad. A keresztutra jövő kutya mikor már a többi utakon szaglászott, a fenmaradt uton szaglálás nélkül fut előre, tudva, hogy az üldözött vadnak erre kellett menekülnie és most nincs idő nyomát keresni. A hangyáknál és méhekknél azt is tapasztaljuk, hogy a küzdelmekben megsebesülteket gondosan ápolják és erre külön beteg-ápoló kar van, melynek tagjai a csatában nem vesznek részt. A hangyák csaták előtt kémeket küldenek ki és ezek jelentése szerint intézik a támadást.

— **Pályázat.** A hunyad-boiczai róm. kath. vegyes ajku leányiskolánál üresedésbe jött, évi 300 frt fizetés, a szükséghez mért tűzifa-átalány s szabad szállásból álló illetményekkel rendszeresített tanítónői állomásra ezennel pályázat hirdettetik. — Pályázó róm. kath. okleveles tanítónők, kiknél a törvényes honi nyelven kívül a német nyelvben való alapos jártasság is kívántatik, felhivatnak, hogy tanképesítési oklevéllel, erkölcsi magaviseletökről s eddigi netáni működésökről szóló bizonyítványokkal felszerelt folyamodványaikat legkésőbbben f. évi augusztus hó 16-ig alólirt hivatalhoz betérjeszteni siessenek. — Károlyfehérvárrt, 1886. jul. hó 15-én. Az erdélyi püspöki hivatal.

— **Pályázat.** A böződujfalvi (Udvarhelym.) róm.

kath. hitközségben üresedésbe jött kántor-tanítói állomásra, ezennel pályázat hirdettetik **Javadalma** következő: 1. 15 hold 239 négyszög öl szántó, 5 hold 729 négyszög öl kaszáló, 3 hold legelő; 2. 50 frt a szegény kántorok alapjából; 3. a hivektől 4 kalongya buza, 4 kalongya zab, 8 véka szemes töröbuzs; 4. oszporából mintegy 3—4 frt; 5. stolából mintegy 7—8 frt; 6. tandij minden tanulótlól 30 kr; 7. 5 szekér fa s ezen kívül a hitközség erdejéből a szükséghez mért szabad használat; 8. két szobából álló lakház, csür kettős pajtával, egy szin kettős sertés-óllal, és egy terjedelmes veteményes kert. — Pályázni kívánó, törvényes képesítéssel bíró kántortanítók utasittatnak, hogy pályázati folyamodványaikat kellően felszerelve f. évi aug. hó 16-ig alólirt hivatalhoz terjessék be. Károlyfehérvárrt 1886. jul. hó 16. — Az erdélyi püspöki hivatal.

— **Pályázat.** A fogarasi róm. kath. leányiskola tanítónői állomásra augusztus 10-ig pályázat hirdettetik. Javadalom: 400 forint fizetés, 2 szobából álló lakás és veteményes kert. Köteleesség: a) a III. és IV. leányosztályainak vezetése, b) mind a 4 leányosztályban a női kézimunka tanítása. — Pályázhatnak a magyar és német nyelvet tökéletesen bíró okleveles tanítónők. Zongora és énekbeni jártasság előnnyel bír. — Pályázati kérvények, okmányokkal felszerelve a fogarasi róm. kath. iskolaszék elnökségéhez küldendők. — Fogaras, 1886. július 19-én P. Simon Jenő, iskolaszéki elnök.

Horgany vonal.

**Az osztrák-magyar kir. kormány nyal
egyetértőleg**

A legbiztosabb, legjobb és legolcsóbb ut
FIUMÉBÓL NEW-YORKBA

Gőzhajó „**OLYMPIA**“ 2051 tonna

Elutazás Fiuméból
augusztus 17-én.

Közvetlen utazójegyek és közvetlen podgyász felvétele és tengeri szállítólevelek **Budapestről** és **Magyarország** más főállomásaitól **Északameri-
ka** bármelyik főhelységéhez.

Ezen társulat az egyedüli, melynek joga van **Magyarország főállomásairól** közvetlenül uti-
jegyeket **Amerikába** való utazásra elárusítani.

Szállítások a **földközi-tengeren** közbe eső
kikötők számára elfogadtatnak.

Bővebb utasítást nyerni:

Adria-Compagnie által, valamint
BUDAPESTEN és FIUMÉBAN
Hoffmann S. és W.
**Magyarország főügynökei Henderson Bro-
thers** által
(Horganyvonal.)

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TÓDOR JÓZSEF.
Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, Dr. SZUCHY BÉLA, STRAUBERT ÖDÖN, Dr. VERESS FERENCZ.

Nyomatott a püsp. lyc. nyomda gyorsajtóján Gyulafehérvárrt.